अनुसूची- २

(दफा ४ तथा अनसूची-१ को भाग-१ सँग सम्बन्धित)

बर्दगोरिया गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्डः६ संख्याः३ प्रकाशन मितिः २०७९/०९/२८

भाग-१

बर्दगोरिया गाउँपालिका

बर्दगोरिया गाउँपालिकाको स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९

गाउँ सभाबाट स्वीकृत मितिः२०७९/०३/२८

बर्दगोरिया गाउँपालिकाको स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९

प्रस्तावना: स्वस्थ जीवनयापन गर्न पाउने नागरिकको नैसर्गिक अधिकारलाई आत्मसाथ गर्दै व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक विकासको लागि स्वच्छ, स्वस्थ एवं सुरक्षित वातावरण र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको अपरिहार्यतालाई मनन गर्दै, स्वास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिक बन्चित हुने अवस्था आउन नदिन उपलब्ध स्रोत साधनको समुचित सदुपयोग गर्दै नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको नि:शुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई स्थानीय तहमा व्यवस्थित, जनमुखी र प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न वान्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ बमोजिम सोही संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा उल्लेखित स्थानीय सरकारको स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम बर्दगोरिया गाउँपालिकाको गाउँ सभाले यो ऐन बनाएको छ|

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. **संछिप्त नाम र प्रारम्भ**:

(१)यस ऐनको नाम बर्दगोरिया गाउँपालिका को स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९ रहेको छ|

(२)यो ऐन गाउँ सभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात लागु हुनेछ|

२. **परिभाषा**: विषय वा प्रसँगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा:

क) "आकस्मिक उपचार सेवा" भन्नाले विरामीको जीवन खतरामा परेको वा कुनै अंग अशक्त हुने अवस्थामा तत्कालै उपचार सेवा प्रदान गरी मृत्यु वा अशक्त हुनबाट जोगाउने उपचारात्मक सेवाहरु पर्दछन|

ख) "आधारभूत स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट शुलभ रुपमा नि:शुल्क उपलब्ध हुने प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवा सम्झनुपर्छ|

ग) "ऐन" भन्नाले स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९ लाई सम्झनुपर्छ|

घ) "कार्यपालिका" भन्नाले बर्दगोरिया गाउँपालिकाको कार्यपालिका सम्झनुपर्छ|

ङ) "गैर सरकारी वा नीजि स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले बर्दगोरिया गाउँपालिका क्षेत्र भित्र प्रचलित कानून बमोजिम सरकारको स्वीकृति र संचालन अनुमति लिई गैह्र सरकारी तथा नीजि लगानी वा स्वामित्वमा संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ|

च) "चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सम्बन्धित परिषदबाट अनुमति प्राप्त ब्यक्ति सम्झनुपर्छ|

छ) "जंक फुड" भन्नाले फ्याट, चिनी, अजिना मोटो र अत्याधिक रंग वा नुनको अत्याधिक मात्रा भएको प्रशोधित तयारी खाध्य सामग्री बुझिनेछ ।

ज) "जनस्वास्थ्य अधिकृत वा जनस्वास्थ्य निरीक्षक" भन्नाले जनस्वास्थ्य सम्बन्धि अनुगमनको लागि तोकिएको कर्मचारी सम्झनुपर्छ ।

झ) "गाउँपालिका " भन्नाले बर्दगोरिया गाउँपालिका सम्झनुपर्छ ।

ञ) "गाउँपालिका क्षेत्र" भन्नाले गाउँपालिका को भू-भाग सम्झनुपर्छ ।

ट) "निर्देशिका" भन्नाले यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले जारी गर्ने निर्देशिका सम्झनुपर्छ ।

ठ) "प्रमुख" भन्नाले गाउँपालिका प्रमुख सम्झनुपर्छ ।

ड) "सरकारी स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले बर्दगोरिया गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सरकारले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ ।

ढ) "सेवा प्रदायक" भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी सम्बन्धित परिषदबाट अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सम्झनुपर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थालाई समेत जनाउनेछ ।

ण) "सेवाग्राही" भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने ब्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

त) "स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रुपमा प्रतिकूल असर" भन्नाले सम्बन्धित गतिविधिको प्रत्यक्ष नतिजा स्वरूप पीडित पक्षलाई शारीरिक वा मानसिक रोग लागेको, चोटपटक लागेको, अंगभंग भएको वा मृत्यु भएको भनेर बुझ्नुपर्छ ।

थ) "स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापना भएका, इजाजतपत्र लिएका सरकारी, गैह्र सरकारी, नीजि, सामुदायिक र सहकारी रुपमा संचालित दफा ६ र दफा ८ बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थालाई जनाउछ ।

द) "शाखा" भन्नाले गाउँपालिका को स्वास्थ्य तथा सरसफाई हेर्ने उपशाखा सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद- २
आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सेवा प्रदायक

३. **आधारभूत स्वास्थ्य सेवा:**

(१)कुनै पनि नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवाबाट बन्चित गरिने छैन । प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज र सर्वसुलभ पहुँच हुनेछ ।

(२)प्रत्येक नागरिकलाई नेपाल सरकारले तोकेका देहाय बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु नि:शुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।

(क) खोप सेवा

(ख) नवजात शिशु तथा बाल रोगको एकिकृत व्यवस्थापन

(ग) पोषण सेवा

(घ) सुरक्षित मातृत्व सेवा

(ङ) परिवार नियोजन सेवा

(च) सुरक्षित गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवा

(छ) सरुवा रोग सम्बन्धि सेवा

(ज) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलांगता सम्बन्धि सेवा

(झ) मानसिक रोग सम्बन्धि सेवा

(ञ) लागु औषधि तथा दुर्व्यसन व्यवस्थापन सेवा

(ट) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा

(ठ) सामान्य आकस्मिक अस्वस्थताको सेवा

(ड) स्वास्थ्य प्रवर्धन सेवा

(ढ) आयुर्वेद तथा अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा

(ण) आँखा उपचार स्वास्थ्य सेवा

(त) गाउँघर क्लिनिक सेवा

(थ) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा

(द) नसर्ने रोग न्यूनीकरणका लागि योगा अभ्यास सेवा

(३) संघीय सरकारले निर्धारण गरेको आधारभूत तथा उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि मापदण्ड, सेवाहरुको विस्तृत विवरण , सेवा प्रवाह सम्बन्धि अन्य व्यवस्था र प्रक्रिया बमोजिम कार्यपालिकाले उपदफा (२) बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन गर्नेछ |

(४) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका उपदफा (२) बमोजिमका सेवामा स्थानीय आवश्यकता र उपलब्ध स्रोत साधनका आधारमा आवश्यकता अनुसार कार्यपालिकाले निर्णय गरी आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सूची थप गर्न सक्नेछ |

(५) उपदफा (२) मा उल्लेख गरिएका सेवाका अतिरिक्त तोकिएको वर्ग, समूह, लिंग वा क्षेत्रका नागरिकलाई तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य सेवा समेत कार्यपालिकाले निशुल्क उपलब्ध गराउन सक्नेछ |

४. **आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायक**:

(१)गाउँपालिका ले देहाय बमोजिमका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्य कार्यक्रमबाट आधारभूत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा सुनुश्चित गर्न सक्नेछ |

(क) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र

(ख) स्वास्थ्य चौकी/आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

(ग) गाउँ अस्पताल

(घ) रक्त संचार केन्द्र

(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय

(च) सार्वजनिक फार्मेसी वा अस्पताल फार्मेसी

(छ) सामुदायिक अस्पताल

(ज) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्धन केन्द्र

(झ) गाउँघर क्लिनिक

(ञ) खोप क्लिनिक

(ट) क्षयरोग/ कुष्ठरोग उपचार केन्द्र

(ठ) पोषण पुर्नस्थापना केन्द्र

(ड) एच.आई.भी. संक्रमित हरुका लागि सामुदायिक हेरचाह केन्द्र

(ढ) नसर्ने रोग न्यूनीकरणका लागि फिटनेस सेन्टर/ योग केन्द्र

(२)आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागि आवश्यकता अनुसार गाउँपालिका ले नीजि, गैह्र सरकारी, सहकारी र सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था सँग सहकारी वा साझेदारी गर्न सक्नेछ |

(३) गाउँपालिका भित्र सरकारले संचालन गरेका वा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा दिन भनि सम्झौता गरिएका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि नेपाली नागरिकलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा बन्देज गरिने छैन |

५. **गाउँपालिका जनस्वास्थ्य शाखा**:

(१) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्य सम्बन्धि गाउँपालिका को अन्य गतिविधि संचालन गर्नको लागि गाउँ कार्यपालिका मातहत एक जनस्वास्थ्य शाखा हुनेछ |

(२) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न शाखा अन्तरगत आवश्यकता अनुसार इकाईहरु बनाउन सक्नेछ |

परिच्छेद- ३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन

६. **स्वास्थ्य संस्था स्थापना र संचालन:**

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागि कार्यपालिकाले देहायका स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन गर्न सक्नेछ |

(क) गाउँपालिकाको अस्पताल

(ख) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र

(ग) स्वास्थ्य चौकी

(घ) सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई/आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र

(ङ) आयुर्वेद औषधालय

(च) रक्त संचार केन्द्र

(छ) सार्वजनिक फार्मेसी वा अस्पताल फार्मेसी

(ज) सामुदायिक क्लिनिक

(झ) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्धन केन्द्र

(ञ) गाउँघर क्लिनिक

(ट) क्षयरोग/कुष्ठरोग उपचार केन्द्र

(ठ) पोषण पुर्नस्थापना केन्द्र

(ड) एच.आई.भी. संक्रमितहरुका लागि सामुदायिक हेरचाह केन्द्र

(ढ) तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य संस्था

(२.) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको तहगत संरचना र सेवा तथा पूर्वाधारको न्यूनतम मापदण्ड संघीय सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ |

(३) गाउँपालिका मा स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि आवश्यकता अनुसार प्रत्येक वडामा कम्तिमा १ स्वास्थ्य संस्था रहने गरी कार्यपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरु स्थापना तथा संचलान गर्न सक्नेछ |

(४) गाउँपालिका ले उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका अतिरिक्त तोकिए बमोजिमका अन्य सेवाको सुनिश्चितता गर्नेछ |

(५) हरेक स्वास्थ्य संस्थाले सकेसम्म आफ्नै फार्मेसी संचालन गरि अत्यावश्यक निशुल्क औषधिहरुको नियमित उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुको साथै अन्य आवश्यक औषधिहरु सुपथ मूल्यमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ |

(६) औषधि सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ |

७. **स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति**:

(१) गाउँपालिकाको स्वामित्व रहेका स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको एक व्यवस्थापन समिति गठन हुनेछ |

(क) गाउँ प्रमुख - संरक्षक

(ख) स्वास्थ्य संस्था रहेको सम्बन्धित वडाको अध्यक्ष- अध्यक्ष

(ग) महिला सदस्यहरु मध्येबाट वडा समितिले तोकेको एक जना महिला सदस्य- उपाध्यक्ष

(घ) सामाजिक, स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्रमा क्रियाशिल स्थानीय व्यक्तिहरु मध्ये कम्तिमा १ जना दलित र १ जना महिलाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुने गरी ३ जना- सदस्य

(ङ) सम्बन्धित वडाको सचिव- सदस्य

(च) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था प्रमुख (स्थायी कर्मचारी) - सदस्य सचिव

(२.) समितिले आवश्यक देखेमा स्थानिय समाजसेवी, बुद्धिजीवि, विज्ञ वा कर्मचारीहरुलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ |

(३.) गाउँपालिका प्रमुख स्वास्थ्य संस्थाको संरक्षक रहनेछन |

(४.) व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार र सो सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ |

८.) **<u>स्वास्थ्य संस्था संचालन अनुमति लिनुपर्ने</u>**:

(१) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डका साथै तोकिएको प्रक्रिया पुरा गरेको सुनिश्चित गरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र नीजि, गैह्र सरकारी, सामुदायिक वा सहकारी संस्थालाई कार्यपालिकाले देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था संचालनको लागि इजाजतपत्र दिन सक्नेछ |

(क) जनरल प्राथमिक अस्पताल

(ख) नर्सिंग होम

(ग) निदान केन्द्र

(घ) क्लिनिक

(ङ) औषधि पसल

(च) आयुर्वेद औषधालय/वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा

(छ) पुनर्स्थापना केन्द्र

(ज) पोलिक्लिनिक

(झ) मेडिकल ल्याब र डायग्नोष्टिक सेवा

(ञ) सामुदायिक स्वास्थ्य हेरचाह केन्द्र

(ट) नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागि फिटनेस सेन्टर/ योग केन्द्र

(२.) इजाजतपत्र प्राप्त नगरी गैह्र सरकारी वा नीजि स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सँग सम्बन्धित कुनै पनि कार्य गर्न पाउने छैन |

(३) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य संस्था संचालनको अनुमति लिन वा नवीकरण गर्न पालिकामा दरखास्त दिनुपर्नेछ |

(४) उपदफा (३) बमोजिम दिईने दरखास्तको ढाँचा र तिर्नुपर्ने दस्तूर तोकिए बमोजिम हुनेछ |

(५) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था दर्ता गर्दा शाखाले तोकिएको प्रक्रियाका साथै नेपाल सरकारले तोकेको प्रचलित मापदण्ड समेत पुरा भएको हुनुपर्नेछ |

(६) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था दर्ता तथा अनुमति दिनुपूर्व गाउँपालिका को स्वास्थ्य संस्था अनुगमन समितिले आवेदन परेको १५ दिन भित्र आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको विस्तृत अध्ययन गर्नेछ र कार्यपालिकालाई १ महिना भित्रमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ |

(७) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको व्यहोराको मासिक/वार्षिक प्रतिवेदन (HMIS/DHIS-2) गाउँपालिका समक्ष पेश गरी प्रत्येक आर्थिक वर्षमा दर्ता नवीकरण वा नवीकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ साथै मासिक/वार्षिक प्रतिवेदन (HMIS/DHIS-2) नियमित रुपमा नबुझाएमा नवीकरण तथा सिफारिस गरिने छैन |

(८) कुनै कारणले स्वास्थ्य संस्था बन्द गर्नुपर्ने वा गाउँपालिका क्षेत्रबाट अन्यत्र सार्नुपर्ने भएमा गाउँपालिका बाट अनुमति लिनुपर्नेछ |

(९) यो ऐन जारी हुनु अघि गाउँपालिका क्षेत्रभित्र संचालित नीजि वा गैह्र सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरु ऐन जारी भएको मितिले ३ महिना भित्रमा गाउँपालिका बाट अनुमति लिई दर्ता गराउनुपर्नेछ |

(१०) परम्परागत उपचार सेवा संचालन गर्ने निकाय वा व्यक्तिले तोकिएको मापदण्ड र प्रक्रिया अनुरुप सेवा संचालन स्वीकृति लिनुपर्नेछ |

९. **दर्ता सिफारिस लिनुपर्ने**:

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्रादेशिक वा संघीय तहमा इजाजतपत्र लिई वा दर्ता भई संचालन हुने नीजि स्तरका स्वास्थ्य संस्थाले स्थापना, संचालन र नविकरणको लागि कार्यपालिकाबाट सेवा संचालन पूर्व अनुमति वा दर्ता र नवीकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ |

(२) यसरी अनुमति वा दर्ता सिफारिस लिने नीजि स्वास्थ्य संस्थाले मापदण्ड बमोजिमका शर्तका अतिरिक्त आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा दश प्रतिशत शैयामा अनिवार्य रुपमा गाउँपालिका ले सिफारिस गरेका असहाय, गरीव तथा विपन्न नागरिकको निशुल्क शैया र संस्था भित्र प्राप्त हुने ल्याब परिक्षण निशुल्क गर्नुपर्नेछ |

परिच्छेद-४

स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन र गुणस्तर

१०. **गुणस्तर र पूर्वाधारको मापदण्ड पुरा गर्नुपर्ने:**

(१) गाउँपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाको लागि नेपाल सरकारले बनाएको मापदण्ड बमोजिम सेवा गुणस्तर मापदण्ड र पूर्वाधार मापदण्ड निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ |

(२) गाउँपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको मापदण्ड अनुरुपको सेवा गुणस्तर पुरा गरेको हुनुपर्नेछ |

११. **अनुगमन गर्ने**:

(१) कार्यपालिकाको अनुगमन समितिले दफा (८) बमोजिम संचालन अनुमति लिई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र संचालनमा रहेका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको चौमासिक अनुगमन, निरीक्षण तथा मुल्यांकन चेकलिष्ट तयार गरि सोहि अनुसार गर्नेछ |

(२) गुणस्तरीयता कायम गरे नगरेको सम्बन्धमा आवश्यक ठानेमा अनुगमन समिति बनाई जुनसुकै बेला पनि नियमन, निरीक्षण र अनुगमन गर्न सक्नेछ |

(३) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन निरीक्षण गर्दा गाउँपालिका को प्रतिनिधिका साथै तोकिएको योग्यता भएको विज्ञ सम्मिलित अनुगमन समिति मार्फत गर्नेछ | विज्ञ उपलब्ध गराउन सम्बन्धित विषयका प्रादेशिक तथा संघीय तहका नियामक निकाय तथा अन्य विशेषज्ञ संस्था सँग सहकार्य गर्न सक्नेछ |

(४) अनुगमनका क्रममा पूर्वाधार वा गुणस्तरको मापदण्ड पालना नगरेको पाइएमा अनुगमन समितिले वस्तुस्थितिको मुचुल्का बनाई आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थामा शिलबन्दी गर्न सक्नेछ र कारवाहीका लागि सिफरिस गर्नेछ |

(५) उपदफा (४) बमोजिम अनुगमन समितिले गरेको कारवाही सिफारिसमा आफ्नो राय समेत उल्लेख गरी अन्तिम निर्णयको लागि कार्यपालिकामा पेश गर्नेछ |

(६) निरीक्षण, अनुसन्धान तथा अनुगमनबाट प्राप्त नतिजाका आधारमा संस्था स्थापना र संचालनको स्वीकृति दिने निकायले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र सो संस्थाले मापदण्डहरुको पालना नगरेका कारण जनस्वास्थ्यमा प्रभाव पर्ने देखेमा संस्था बन्द गर्ने सम्मको आदेश दिन सक्नेछ |

(७) गाउँपालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रको अवस्था, प्रगति विवरण र स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन प्रतिवेदन समेत सम्मिलित वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नेछ | यस्तो प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष अन्त्य भएको ६ महिना भित्र कार्यपालिकाले गाउँ सभामा पेश गरी छलफल गर्नेछ |

१२. **सेवा शुल्क निर्धारण र पुनरावलोकन**:

(१) कार्यपालिकाले संघीय सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार गाउँपालिका भित्रको स्वास्थ्य सेवाको अधिकतम शुल्क निर्धारण तथा पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ र सो को कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गर्नेछ |

(२) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) को प्रतिकूल नहुने गरि आफ्ना सेवाको शुल्क परिवर्तन गर्दा परिवर्तन गर्नुपर्ने आधार प्रष्ट खुलाई कार्यपालिका लाई पूर्व जानकारी गराउनेछ | यसरी निर्धारित शुल्कको सूची सबै सेवा ग्राहीले देख्ने स्थानमा राख्नेछ |

परिच्छेद-५

सरसफाई, स्वास्थ्य जन्य फोहोर व्यवस्थापन तथा स्वस्थ वातावरण

१३. **सरसफाई तथा प्रदुषण रोकथाम**:

(१) कुनै पनि ब्यक्ति वा निकायले कुनै पनि प्रकारको फोहोर कार्यपालिकाले तोकेको स्थान बाहेक अन्यत्र फ्याँक्न पाइने छैन | यसका लागि कार्यपालिकाले उपयुक्त प्रक्रिया र विधि निर्धारण गर्नेछ |

(२) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदुषणको रोकथाम गर्नु गाउँपालिका क्षेत्रका सबै वासिन्दा तथा संस्था र निकायको जिम्मेवारी हुनेछ |

(३) कार्यपालिकाले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदुषण रोकथामको लागि संघीय मापदण्ड अनुसारको स्थानीय मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाई लागु गर्न सक्नेछ |

(४) जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने किसिमले जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदुषण गरेको पाइएमा कार्यपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गर्न सक्नेछ |

(५) कार्यपालिकाले सामुदायिक सरसफाई सम्बन्धि कार्यविधि र निर्देशिका बनाई लागू गर्नेछ |

(६) फोहोरमैला व्यवस्थापनले मानव स्वास्थ्यमा पारेको वा पार्ने प्रभावको जाँच, परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारी सँग हुनेछ |

(७) जाँच परिक्षणमा कुनै निकायमा फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रभावकारी हुन नसकी मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेको भेटिएमा सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारीले उक्त निकायलाई समयमै सचेत गराई आवश्यक कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ |

१४. **स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन**:

(१) स्वास्थ्य सम्बन्धि फोहोरमैलाको छुट्टा छुट्टै संकलन, पुनः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सो को सेवा शुल्क निर्धारण र नियमनको लागि कार्यपालिकाले निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ |

(२) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य क्षेत्रबाट निष्काशित फोहोरमैला व्यवस्थापनमा नीजि तथा गैह्र सरकारी क्षेत्र सँग समेत सहकार्य र साझेदारी तोकिए बमोजिम हुनेछ |

परिच्छेद-६

जनस्वास्थ्य निरीक्षण र प्रवर्धन

१५. **जनस्वास्थ्य निरीक्षण**:

(१) कार्यपालिकाले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने गतिविधि र वस्तुबाट आमजनतालाई सुरक्षित गर्नको लागि त्यस्ता गतिविधि र वस्तुको अनुगमन, नियमन र नियन्त्रण गर्नेछ |

(२) खाद्य, वातावारण, पानी लगायत जनस्वास्थ्यका अन्य पक्षहरुको गुणस्तर, अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न कार्यपालिकाले संघ तथा प्रदेश सँगको समन्वयमा आवश्यक मात्रामा जनस्वास्थ्य निरीक्षकहरु परिचालन गर्न सक्नेछ |

(३) जनस्वास्थ्य निरिक्षणको क्रममा कुनै ब्यक्ति वा संस्थाले यस ऐनको दफा १३ र १४ को उलंघन गरी जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने गतिविधि गरेको पाइएमा जनस्वास्थ्य निरीक्षकले वस्तुस्थितिको मुचुल्का बनाई र उक्त गतिविधि तत्कालको लागी बन्द गराई कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ |

१६. **खाद्य तथा पानीको गुणस्तर**:

(१) कार्यपालिकाले संघीय र प्रादेशिक मापदण्डको आधारमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विक्री तथा वितरण हुने खानेपानी तथा खाध्य सामग्रीको गुणस्तर मापदण्डका साथै त्यसका विक्रेता वा आपुर्तिकर्ताको मापदण्ड बनाई लागु गर्नेछ |

(२) कार्यपालिकाले संघिय तथा प्रादेशिक तहबाट स्थापित खानेपानी तथा खाध्य सामग्री गुणस्तर मापदण्डको आधारमा स्थानीय मापदण्ड बनाई खानेपानी तथा खाध्य सामग्रीका विक्रेता तथा आपूर्तिकर्तालाई संचालन अनुमति दिनेछ |

(३) कार्यपालिकाले नियमित रुपमा मापदण्ड पालना भए-नभएको सन्दर्भमा जनस्वास्थ्य निरीक्षक खटाई अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नेछ |

(४) कार्यपालिकाले योजना बनाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र अस्वस्थकर खाध्य पदार्थको उपभोग निरुत्साहित पार्ने तथा सन्तुलित आहार सम्बन्धि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नेछ |

(५) कार्यपालिकाले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र खानेपानीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न खानेपानीका स्रोतको उचित संरक्षण र अनुगमन गर्नेछ |

(६) कार्यपालिकाले खाध्य सामग्रीको उत्पादन तथा वितरणमा किटनाशक औषधि वा मानव स्वास्थ्यको प्रतिकूल हुने रसायनको प्रयोगको अनुगमन तथा नियन्त्रण गर्नेछ |

(७) खाद्यान्य, मासु र पानी लगायतका उपभोग्य वस्तु उत्पादन, भण्डारण तथा विक्री वितरणका क्रममा तोकिए बमोजिमको न्युनतम मापदण्ड अनिबार्य पालना गर्नुपर्नेछ | यसरी तोकिएका मापदण्डहरु गल्लि, ठेला वा अन्य स्थान तथा साधनहरु प्रयोग गरी विक्री वितरण गर्ने निकायहरुलाई समेत लागू हुनेछ |

(८) यस दफामा उल्लेखित संस्थाहरुले वितरण गर्ने खाध्य पदार्थले मानव स्वास्थ्यमा पारेको वा पार्ने प्रभावको जाँच, परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारी सँग हुनेछ | यसरी जाँच परिक्षण गर्दा निरीक्षकले संघिय सरकार तथा प्रदेश सरकारले तोकेको मापदण्डलाई समेत आधार बनाउनुपर्नेछ |

(९) जाँच परिक्षणमा कुनै संस्थाले वितरण गरेको खाध्य पदार्थले मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेको वा कुनै ब्यक्ति विरामी परेको एथेष्ठ प्रमाण भेटिएमा सम्बन्धित जनस्वास्थ्य अधिकारीले उक्त संस्थाको संचालन अनुमति तोकेको समयका लागी कारवाहीका लागी सिफारिस गर्न सक्नेछ |

१७. **अखाध्य पदार्थ, मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको नियमन**:

(१) कार्यपालिकाले सुर्ती, मदिरा तथा अखाध्य पदार्थलाई नियमन गर्न नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डलाई आधार मानी सुर्ती, मदिरा तथा अखाध्य पदार्थको विक्री तथा वितरणलाई नियमन, नियन्त्रण तथा मर्यादित बनाउन निर्देशिका बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ |

(२) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरणका लागि कार्यपालिकाबाट छुट्टै इजाजतपत्र लिनुपर्नेछ |

(३) खाध्य पदार्थ विक्री गर्ने पसलमा सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न बन्देज लगाउनेछ |

(४) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण एवं न्युनिकरण गर्न कार्यपालिकाले निषेधित र विक्री वितरणका लागी खुल्ला क्षेत्र तोक्न सक्नेछ |

(५) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र मदिरा, चुरोट, सुर्ती लगायत मानव स्वास्थ्यलाई गम्भीर असर गर्ने सामग्रीको विज्ञापन गर्न पाइने छैन |

(६) १८ वर्ष मुनिका बालबालिका, गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई सुर्तीजन्य वा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न पाइने छैन |

(७) विद्यालय लगायतका स्थानमा जंक फुडको विक्री वितरण, प्रचार र उपभोग निषेधित गरिनेछ | निषेधित क्षेत्रमा जंक फुडको विक्री, वितरण, प्रचार गरेको पाइएमा सम्बन्धित विद्यालय तथा त्यस्तो जंक फुडको विक्री, वितरण वा प्रचार गर्ने ब्यक्ति वा संस्था वा दुबैलाई तोके बमोजिम कारवाही हुनेछ |

(८) विद्यालय, स्वास्थ्य क्षेत्र तथा सार्वजनिक क्षेत्रको १ सय मिटर वरपर मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न पाइने छैन |

(९) होटेल, रेष्टुरेन्ट, खुद्रा मदिरा पसल लगायत तोकिएका स्थानमा साँझको ५ बजे अघि र रातको ९ बजे पछि मदिराजन्य पदार्थ खुद्रा विक्री वितरण तथा सेवन गर्न पाइने छैन |

(१०) मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थ र अन्य सामग्रीको विक्री वितरण एकै स्थानमा गर्न पाइने छैन |

परिच्छेद- ७
स्वास्थ्य पूर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापन

१८. **स्वास्थ्य पूर्वाधार र मापदण्ड**:

(१) कार्यपालिकाले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्य सम्बन्धि भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र सम्बर्धन गर्नेछ |

(२) पूर्वाधार मापदण्डको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाका पूर्वाधारको निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्नेछ |

(३) कार्यपालिकाले गाउँपालिका को स्वामित्वमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्य संस्थाको बर्गिकरण तथा पूर्वाधार मापदण्ड अनुसार न्युनतम औजार-उपकरणहरुको उपलब्धता सुनुश्चित गर्नेछ |

१९. **जनशक्तिको व्यवस्थापन**:

(१) गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरु मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि देहाय बमोजिमको जनशक्ति रहनेछ |

(क) स्थायी

(ख) करार

(ग) अभ्यासकर्ता/ अनुसन्धानकर्ता

(घ) स्वयं सेवक/ महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका

(२) कार्यपालिकाले स्वीकृत संरचना अनुरुपको आवश्यक जनशक्ति स्थायी र करार कर्मचारीबाट पदपूर्ति गर्नेछ |

(३) कार्यपालिकाले जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिको लागि प्रादेशिक वा संघिय तहका सम्बन्धित निकाय वा अन्य संस्थाको सहयोगमा आवश्यकता अनुसार तालिम तथा शिक्षण गराउनेछ |

(४) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्यकर्मीहरुको लागि कार्यमैत्री वातावरण तथा पेशागत सुरक्षाको व्यवस्था हुनेछ |

(५) जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुन र तोकिए बमोजिम हुनेछ |

(६) वडा स्तरमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको दरबन्दि तेरिज देहाय बमोजिम हुनेछ । उक्त दरबन्दी तेरिजलाई समयानुकुल कार्यपालिका तथा गाउँसभाको निर्णयबाट संसोधन गर्न सकिनेछ ।

गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखाको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना

क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				३	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. १ मा स्थित १५ शैयाको दोदोधरा आधारभूत अस्पतालको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना

क्र.सं.	**पदनाम**	**तह**	**समुह**	**सेवा**	**संख्या**	**कैफियत**
१	ब. क./क. मे. जनरलिष्ट	९/१०	चिकित्सक	ज. मे.	१	
२	मेडिकल अधिकृत	८	चिकित्सक	ज. मे.	२	
३	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	६	
४	स्टाफ नर्स/ सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	६	
५	कविराज (आयुर्वेद)	५/६/७	आयुर्वेद	स्वास्थ्य	१	
६	ल्याव टेक्निसियन	५/६/७	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	२	

७	रेडियोग्राफर	५/६/७	हे.ई.	स्वास्थ्य	१	
८	फार्मेसी सहायक	५/६/७	हे.ई.	स्वास्थ्य	१	
९	अप्थाल्मिक सहायक	५/६/७	हे.ई.	स्वास्थ्य	१	
१०	एनेस्थेटिक सहायक	५/६/७	हे.ई.	स्वास्थ्य	१	
११	डेन्टल हाइजिनिस्ट	४/५/६	हे.ई.	स्वास्थ्य	१	
१२	नायव सुब्बा	५	प्रशासन	प्रशासन	१	
१३	सहायक लेखापाल	४	प्रशासन	प्रशासन	१	
१४	कम्प्युटर सहायक	४	प्रशासन	विविध	१	
१५	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	६	
१६	सरसफाईकर्मी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	३	
	जम्मा				३५	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. २ मा स्थित दोघरा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना (जनसंख्या ८०४६)

क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	सामुदायिक स्वास्थ्य सहायक (अ.हे.व.)	४	हे.ई.	स्वास्थ्य	३	
४	सामुदायिक नर्सिंग सहायक(अ.न.मी.)	४	नर्सिंग	स्वास्थ्य	३	
५	ल्याव असिस्टेन्ट	४	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	१	
६	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				१०	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. ३ मा स्थित रानीकुँडा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना (जनसंख्या ५१५६)						
क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	सामुदायिक स्वास्थ्य सहायक (अ.हे.व.)	४	हे.ई.	स्वास्थ्य	३	
४	सामुदायिक नर्सिंग सहायक(अ.न.मी.)	४	नर्सिंग	स्वास्थ्य	३	
५	ल्याव असिस्टेन्ट	४	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	१	
६	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
७	स्वीपर	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				११	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. ४ मा स्थित निमाबोझी आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना (जनसंख्या ६३८२)						
क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	सामुदायिक स्वास्थ्य सहायक (अ.हे.व.)	४	हे.ई.	स्वास्थ्य	३	
४	सामुदायिक नर्सिंग सहायक(अ.न.मी.)	४	नर्सिंग	स्वास्थ्य	३	
५	ल्याव असिस्टेन्ट	४	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	१	
६	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				१०	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. ५ मा स्थित कोइलीभुरुवा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना (जनसंख्या ५९६७)						
क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	सामुदायिक स्वास्थ्य सहायक (अ.हे.व.)	४	हे.ई.	स्वास्थ्य	३	
४	सामुदायिक नर्सिंग सहायक(अ.न.मी.)	४	नर्सिंग	स्वास्थ्य	३	
५	ल्याव असिस्टेन्ट	४	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	१	
६	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
७	स्वीपर	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				११	

यस बर्दगोरिया गाउँपालिकाको वडा नं. ६ मा स्थित कोटातुल्सीपुर आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको प्रस्तावित दरबन्दी संरचना (जनसंख्या ४७५४)						
क्र.सं.	पदनाम	तह	समुह	सेवा	संख्या	कैफियत
१	हे.अ./सि.अ.हे.ब.	५/६/७	हे. ई.	स्वास्थ्य	१	
२	स्टाफ नर्स/सि.अ.न.मी.	५/६/७	नर्सिंग	स्वास्थ्य	१	
३	सामुदायिक स्वास्थ्य सहायक (अ.हे.व.)	४	हे.ई.	स्वास्थ्य	२	
४	सामुदायिक नर्सिंग सहायक(अ.न.मी.)	४	नर्सिंग	स्वास्थ्य	२	
५	ल्याव असिस्टेन्ट	४	मे.ल्या.टे.	स्वास्थ्य	१	
६	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
७	स्वीपर	श्रेणी विहिन	प्रशासन	प्रशासन	१	
	जम्मा				९	

२०. **कार्यसम्पादन करार गर्नुपर्ने**: स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन कार्यपालिकाले कार्यविधि बनाई कर्मचारीहरुसँग छुट्टा छुट्टै कार्यसम्पादन करार गर्न सक्नेछ|

परिच्छेद- ८

विपद व्यवस्थापन र जनस्वास्थ्य निगरानी

२१. **विपद व्यवस्थापन संयन्त्र**:

(१) कार्यपालिकाले सम्भावित महामारी लगायतका जनस्वास्थ्य विपदहरुको पूर्वतयारी, जाँचपड्ताल, व्यवस्थापन र जोखिम न्युनिकरणको लागी उपयुक्त संयन्त्र सहितको प्रबन्ध गर्नेछ|

(२) सम्भावित महामारीको जोखिम पहिचान गरि रोकथामको लागि अन्य संस्था तथा निकाय संगको सहकार्यमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ|

(३) गाउँपालिका ले महामारी र विपदबाट थप क्षति हुन नदिन स्थानीय संयन्त्र परिचालन गर्न र थप सहयोगको लागि अन्य स्थानीय सरकार, प्रदेश र संघिय सरकार सँग अनुरोध गर्न सक्नेछ|

२२. **जनस्वास्थ्य आपतकाल**:

(१) महामारी वा जनस्वास्थ्यमा अन्य कुनै गम्भीर खतरा देखिएमा प्रमुखले प्रदेश तथा संघिय सरकार सँग समन्वय गरी स्थानीय जनस्वास्थ्य अधिकारीको सिफारिसमा आफ्नो क्षेत्रभित्र जनस्वास्थ्य आपतकाल घोषणा गर्न सक्नेछ|

(२) उपदफा (१) बमोजिम आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा गर्दा विस्तृत प्राविधिक जानकारी, कति समयका लागि हो सो र कुन कुन क्षेत्रमा सो लागु हुने हो सो समेत स्पष्ट उल्लेख गर्नुपर्नेछ|

(३) आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा सम्बन्धि जानकारी सम्बन्धित सबैका लागि सार्वजनिक माध्यमबाट प्रचार प्रसार गर्नुपर्नेछ|

(४) आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्थाको समयावधि क्षेत्र लगायत तथा अन्य पक्षहरुमा उपलब्ध तथ्याँक तथा सूचनाका आधारमा थपघट वा हटाउन समेत सकिनेछ|

(५) जनस्वास्थ्य आपतकालको क्रममा रोगको रोकथाम र जनस्वास्थ्यमा परेको खतरा नियन्त्रणका लागि जनस्वास्थ्य अधिकारीको सिफारिसमा प्रमुखले जारी गरेका जनस्वास्थ्य सम्बन्धि आदेशहरुको पालना गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ|

परिच्छेद- ९

औषधि तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद तथा भण्डारण, वितरण र नियमन

२३. **औषधि खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धि व्यवस्था**:

(१) गाउँपालिका ले निशुल्क वितरण गर्ने वा फार्मेसी मार्फत विक्री गर्ने औषधीको सुची निर्धारण गरि औषधि तथा स्वास्थ्यजन्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरणको लागि वार्षिक खरिद योजना बनाउनुपर्नेछ |

(२) उपदफा (१) बमोजिमको औषधि खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन र औषधि सम्बन्धि प्रचलित ऐन कानुन बमोजिम हुनेछ |

(३) गाउँपालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थामा औषधि खरिद, आपूर्ति, भण्डारण तथा विक्री गरिने औषधिको हकमा मूल्य निर्धारणको लागि निर्देशिका बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ |

२४. **निशुल्क औषधि**:

(१) गाउँपालिका ले निशुल्क औषधि गाउँ भित्रका सार्वजनिक स्वास्थ्य संस्था मार्फत मापदण्ड बनाई वितरण गर्नेछ |

२५. **नियमन**:

(१) कार्यपालिकाले संघिय तथा प्रादेशिक तहका प्रचलित कानुन समेतलाई आधार मानी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र औषधिको विक्री, वितरण तथा प्रयोगको नियमन गर्नेछ |

परिच्छेद- १०

साझेदारी र सहकार्य

२६. **साझेदारी र सहकार्य गर्न सक्ने**:

(१) कार्यपालिकाले आधारभूत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न तथा यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न प्रचलित कानुनको अधिनमा रही आवश्यकता अनुसार स्थानीय, प्रादेशिक तथा संघिय तहमा कार्यरत नीजि, सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्था तथा निकाय सँग सहकार्य गर्न सक्नेछ |

(२) सेवा प्रवाहको शुलभता वा खर्च न्यूनीकरणको लागि कार्यपालिकाले अन्य स्थानीय सरकार सँग सहकार्य गरि आफ्नै क्षेत्र भित्र वा नजिकको पायक पर्ने स्थानिय तहमा संचालित स्वास्थ्य संस्था मार्फत सेवा प्रवाह गराउन सकिनेछ |

(३) उपदफा (२) बमोजिमको सहकार्य गर्न कार्यपालिकाले अन्य गाउँपालिका सँग लक्षित जनसंख्याको अनुपातको आधारमा वा सेवाग्राही संख्याको अनुपातको आधारमा खर्च बाँडफाँड गर्ने गरी संयुक्त सेवा सम्झौता गर्न सक्नेछ |

२७. **सेवा खरिद सम्झौता गर्न सक्ने**: गाउँपालिका क्षेत्रका बासिन्दालाई स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्नको लागि कार्यपालिकाले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र संचालित वा गाउँपालिका आसपासमा पायक पर्ने स्थानमा संचालित नीजि, गैह्र सरकारी, सामुदायिक, सरकारी वा सहकारी संस्थाले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सँग सेवा खरिद सम्झौता गर्न सक्नेछ |

२८. **विद्यालय स्वास्थ्य सेवा**:

(१) गाउँपालिका ले शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरुसँग सहकार्य गरि विद्यालय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विद्यालय नर्सको व्यवस्था गर्नेछ |

(२) विद्यालय स्वास्थ्य सेवा र विद्यालय नर्स सम्बन्धि व्यवस्थाको प्रकृति र मापदण्डहरु कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ |

२९. **घुम्ती शिविर सम्बन्धि व्यवस्था**:

(१) स्वास्थ्य सम्बन्धि घुम्ती शिविर वा सेवाहरु संचालन गर्न शाखाबाट पूर्व अनुमति लिनुपर्नेछ |

(२) घुम्ती स्वास्थ्य शिविर वा सेवाहरु प्रदान गर्दा पुरा गर्नुपर्ने प्रक्रिया र मापदण्ड कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ |

परिच्छेद- ११

स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र स्वास्थ्य प्रविधि, तथ्याँक र अभिलेख

३०. **तथ्याँक संकलन र अभिलेखीकरण**:

(१) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा घरपरिवार तहसम्मको स्वास्थ्य सम्बन्धि तथ्याँक र अभिलेख संकलन गरी नियमित रुपमा अध्यावधिक गर्ने पद्धति विकास गर्नेछ |

(२) गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको व्यहोराको रोग, विरामी तथा सेवा सम्बन्धि तथ्याँक र अभिलेख गाउँ एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा नियमित रुपमा अध्यावधिक गराउनुपर्नेछ |

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा जन्मेको शिशुको अभिलेख अनिवार्य रुपमा राख्नुपर्नेछ |

(४) गाउँपालिका , इजाजतपत्र प्राप्त स्वास्थ्य संस्था वा अनुमति प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीले संकलन गरेको स्वास्थ्य सँग सम्बन्धित व्यक्तिगत सूचना, कागजात तथा अभिलेखको गोपनियताको सुनिश्चित गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था तथा गाउँपालिका को दायित्व हुनेछ |

(५) गाउँपालिका तथा वडा तहका स्वास्थ्य सम्बन्धि सूचांकहरु नियमित रुपले अध्यावधिक गरी सार्वजनिक गर्नेछ |

(६) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सम्बन्धि सूचना प्रादेशिक तह तथा संघिय तहका स्वास्थ्य हेर्ने निकायमा आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउनेछ |

(७) शाखाले आवधिक रुपमा गाउँ स्वास्थ्य सर्वेक्षण गर्नेछ |

(८) आपतकालीन जनस्वास्थ्य समस्याको सूचना तुरुन्त उपलब्ध गराउनुपर्नेछ |

३१. **जानकारी पाउने हक**: विरामीलाई आफ्नो उपचार सम्बन्धि सम्पूर्ण जानकारी पाउने हक हुनेछ | सो जानकारी उपलब्ध गराउनु स्वास्थ्य सेवा प्रदायकको कर्तव्य हुनेछ |

परिच्छेद- १२

आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा

३२. **आकस्मिक सेवाबाट बन्देज नगरिने**:

(१) गाउँपालिका क्षेत्रमा संचालित कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि विरामी व्यक्तिलाई आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न बन्देज गरिने छैन |

(२) स्वास्थ्य सेवा प्रदायक वा स्वास्थ्यकर्मीले आवश्यकता अनुसार कुनै पनि व्यक्तिलाई जीवन रक्षा गरी स्थिर अवस्थामा ल्याउने सम्म आकस्मिक उपचार गर्नु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था एवं स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य र दायित्व हुनेछ |

(३) स्वास्थ्य संस्थाले आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थित गर्नको लागि विरामीको अवस्थाको गम्भीरताको आधारमा वर्गीकरण गरी प्राथमिकता तोकी उपचार गर्न सक्नेछ |

(४) उपदफा (१) को आकस्मिक उपचार खर्च व्यवस्थापन गर्नको लागि गाउँपालिका ले छुट्टै आकस्मिक उपचार कोषको व्यवस्था गर्नेछ |

३३. एम्बुलेन्स सेवा:

(१) गाउँपालिका ले आफ्नै स्रोतबाट वा अन्य संस्था सँगको सहकार्यमा एम्बुलेन्स सेवा संचालन गर्नेछ |

(२) स्वास्थ्य शाखाले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आधारित भई संचालन हुने एम्बुलेन्सहरु नेपाल सरकार/स्थानीय तहले तोकेको मापदण्ड अनुरुप भए नभएको अनुगमन तथा नियमन गर्नेछ |

(३) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आधारित भई संचालन हुने एम्बुलेन्सहरु संचालकले शाखामा दर्ता तथा वार्षिक नवीकरण गराउनुपर्नेछ साथै दर रेट गाउँपालिका ले तोके बमोजिम हुनेछ |

(४) गाउँपालिका ले अन्य स्थानीय सरोकारवालाहरुसँगको सहकार्यमा एम्बुलेन्स संजाल निर्माण गर्न सक्नेछ |

(५) उपदफा (३) बमोजिम दर्ता तथा नवीकरण नभएका एम्बुलेन्सहरु कार्यपालिकाले नियन्त्रणमा लिन सक्नेछ |

परिच्छेद- १३

प्रेषण तथा उपचार प्रणाली

३४. **प्रेषण तथा उपचार प्रणाली:**

(१) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नको लागि सेवाग्राहीले आफ्नो अनुकूल पायक पर्ने स्वास्थ्य संस्थामा उपस्थित हुन सक्नेछ |

(२) उपदफा (१) बमोजिम उपचारको लागि आएको विरामीलाई उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो विरामीलाई उपचार प्रदान गर्न सक्ने स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नुपर्नेछ |

(३) कार्यपालिकाले संघिय तथा प्रादेशिक कानुन, नियम तथा मापदण्ड समेत ध्यानमा राखी विभिन्न स्वास्थ्य संस्थामा हुने उपचार प्रणालीलाई संयोजन गर्न प्रेषण प्रणाली लागु गर्नेछ |

(४) विपन्न नागरिक उपचार सहयोग संघ/प्रदेश र स्थानीय तहले तोके बमोजिम हुनेछ |

परिच्छेद- १४

कसुर र दण्ड सजाय

३५. कसुर गरेको मानिने:

(१) कसैले देहाय बमोजिमका कार्य गरेमा यो ऐन अन्तरगतको कसुर गरेको मानिनेछ;

(क) दफा ८ बमोजिम इजाजतपत्र नलिई स्वास्थ्य संस्था संचालन गरेमा

(ख) स्वास्थ्य उपचार सेवा प्रदान गर्न इन्कार गरेमा

(ग) स्वास्थ्य संस्थाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने आकस्मिक उपचार नगरेमा

(घ) दफा ४७ बमोजिम सेवाग्राहीलाई समान व्यवहार नगरेमा

(ङ) सेवाग्राहीको गोपनियता कायम नगरेमा

(च) स्वास्थ्यकर्मी वा सेवाप्रदायकलाई यो ऐन अन्तरगतको कर्तव्य निर्वाह गर्न बाधा व्यवधान उत्पन्न गरेमा

(छ) स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई यो ऐन बमोजिम सूचना वा जानकारी गराउनुपर्ने व्यक्तिले त्यस्तो सूचना वा जानकारी उपलब्ध नगराएमा

(ज) स्वास्थ्यकर्मी वा सेवाप्रदायकलाई जानी जानी गलत सूचना उपलब्ध गराएमा

(झ) स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई झुक्याउन अर्को ब्यक्ति भएको बहाना गरेमा

(ञ) यो ऐन तथा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियम, मापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि बमोजिम जारी भएको सूचना पालना नगरेमा

(ट) दफा १६ बमोजिम खाध्य पदार्थ तथा पानीको गुणस्तरका कारण जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेमा

(ठ) दफा १७ विपरित कसैले विज्ञापन गरेको पाइएमा

(ड) यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, मापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि विपरितको अन्य कुनै कार्य गरेमा

(ढ) स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (HMIS/DHIS-2) प्रतिवेदन मासिक/वार्षिक रुपमा नगरेमा

(ण) स्वास्थ्य उपचार उपलब्ध गराउने क्रममा सेवा प्रदायक र सेवा प्रदायक संस्थामा कानुन विपरितका कार्यहरु (हातपात, दुर्व्यवहार, तोडफोड) गरेमा,

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको कसुर गरेमा संघिय जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ बमोजिम हुने,

(३)उपदफा (१) को खण्ड (ख) देखि (ट) सम्मको र (ड) र (ढ) बमोजिमको कसुर गरेमा १० हजार देखि ५० हजार सम्म जरिवाना,

(४)उपदफा (१) को खण्ड (ठ) बमोजिमको कसूर गरेमा विज्ञापन प्रसारण गर्नेलाई १० हजार रुपैया जरिवाना,

<u>३६. मुद्दा हेर्ने अधिकारी</u>: यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धि मुद्दाको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार न्यायिक समितिलाई हुनेछ |

<u>३७. पुनरावेदन</u>: यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धि मुद्दामा उपप्रमुखले गरेको निर्णय उपर ३५ दिन भित्र जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ |

<u>परिच्छेद- १५</u>

<u>स्थानीय जनस्वास्थ्य बोर्ड</u>

<u>३८. स्थानीय जनस्वास्थ्य बोर्डको गठन:</u>

(१) गाउँपालिका ले जनस्वास्थ्य सँग सरोकार निकायका उच्च अधिकारीहरु तथा विज्ञहरुको संलग्नता हुने गरी निम्न बमोजिमको जनस्वास्थ्य परिषद वा बोर्ड स्थापना गर्नेछ |

(क) प्रमुख- अध्यक्ष

(ख) उपप्रमुख- उपाध्यक्ष

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- सदस्य

(घ) सामाजिक विकास समिति संयोजक- सदस्य

(ड) कार्यपालिका सदस्य मध्ये १ जना महिला सदस्य- सदस्य

(च) कानुन शाखा प्रमुख- सदस्य

(छ) गाउँ अस्पताल/प्रदेश अस्पतालको मे.सु.- सदस्य

(ज) गाउँ शिक्षा शाखा प्रमुख- सदस्य

(झ) स्वास्थ्य शाखा प्रमुख- सदस्य सचिव

<u>(२) बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ</u>;

(क) बोर्डले देहाय बमोजिमका कार्य गर्नेछ:-

(१) स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य सुरक्षा, सम्बर्धन र सुधार सम्बन्धि नीति निर्धारण गर्ने,

(२) स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्रमा समानुपातिक वितरणको आधारमा प्राथमिकताका क्षेत्रहरु निर्धारण गर्ने,

(३) राष्ट्रिय स्वास्थ्य योजना र नीति तर्जुमाको अनुसरण गर्ने गराउने,

(४) जनस्वास्थ्य सम्बन्धि राष्ट्रिय रणनीति, ढाँचा वा नियमनहरुलाई स्थानीय स्तरमा लागु गर्न सम्बन्धित क्षेत्र वा निकायलाई आवश्यक निर्देशन, समन्वय तथा अनुगमन गर्ने,

(६) तोकिए बमोजिमको अन्य कार्य गर्ने,

(ख) स्वास्थ्य सँग सम्बन्धित कुनै विषयमा सुझाव प्रस्तुत गर्न समिति वा उप समिति गठन गर्ने,

(३) बोर्ड सम्बन्धि अन्य कार्यविधि परिषद आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ |

परिच्छेद- १६

विविध

३९. समन्वय गर्ने: राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानमा स्थानीय सरकारले समन्वय र सहयोग पुर्याउनेछ |

४०. नियम बनाउन सक्ने: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ र त्यस्तो नियम गाउँपालिका ले स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरे पछि लागु हुनेछ |

४१. मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्ने: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्नेछ |

४२. स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने : कार्यपालिकाले लक्ष्य निर्धारण गरी योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मूल्यांकन तथा समीक्षाको कार्यतालिका बनाई आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य सम्बन्धि प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक तथा पुर्नस्थापना सम्बन्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्नेछ |

४३. आमा तथा शिशु सुरक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने:

(१) कार्यपालिकाले गर्भवती महिला, आमा र शिशुको लागि पोषण तथा स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमको संचालन र प्रवर्धन गर्नेछ |

(२) कार्यपालिकाले योजना बनाई स्तनपान प्रवर्धनका कार्यक्रम संचालन गर्नेछ |

(३) कार्यपालिकाले योजना बनाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुपोषणको पहिचान, न्युनिकरण, रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापनका साथै अति कुपोषित बालबालिकाको पुनर्स्थापनाको कार्यक्रम संचालन गर्नेछ |

४४. सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्य बीमा:

(१) गाउँपालिका क्षेत्रका सबै बासिन्दालाई स्वास्थ्य बीमा ऐनले तोके बमोजिम अनिवार्य स्वास्थ्य बीमामा आवद्ध गराउनु कार्यपालिकाको दायित्व हुनेछ |

(२) कार्यपालिकाले सम्बन्धित निकाय संगको सहकार्यमा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि जनचेतनाका कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ |

(३) कार्यपालिकाले आर्थिक रुपले विपन्न तथा तोकिएका अन्य लक्षित समुहको स्वास्थ्य बीमा गराउन र अन्य सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रममा सहभागी गराउन आर्थिक व्यवस्थापनको लागि प्रादेशिक तथा संघिय तहका निकायहरु सँग समन्वय गर्नेछ |

(४) महिला, बालबालिका, किशोरकिशोरी, दलित, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, अशक्त, ज्येस्ठ नागरिक, आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक रुपमा विपन्न बर्ग र अन्य लक्षित समूहहरुका लागि कार्यविधि बनाई कार्यपालिकाले विशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सक्नेछ |

(५) कार्यपालिकाले विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका, अशक्त र अन्य लक्षित समूहहरुका लागि प्रदेश तथा संघको समन्यवमा आवश्यक संरक्षणको व्यवस्था गर्न सक्नेछ।

४५. अधिकार प्रयोग गर्न सक्ने: यस ऐनमा सभाले गर्ने भनि तोकेको बाहेक अन्य अधिकारहरु कार्यपालिकाले प्रयोग गर्न सक्नेछ।

४६. सेवाग्राहीको कर्तव्य:

(१) प्रत्येक ब्यक्ति नियमितरुपमा आफुलाई पायक पर्ने स्वास्थ्य संस्थामा गई स्वास्थ्य परिक्षण गराउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ।

(२) आफ्नो स्वास्थको सम्बन्धमा सचेत रहने र चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई मर्यादित एवं शिष्ट व्यवहार गर्नु गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ।

(३) मानसिक स्वास्थ्य समस्या भएका ब्यक्तिहरुलाई कसैले पनि बाँधेर राख्ने वा खोरमा थुन्ने जस्ता कार्य गर्न पाइने छैन। त्यस्ता ब्यक्तिहरुको बारेमा कार्यपालिकालाई सूचना दिने, स्वास्थ्य संस्थामा लैजाने, उपचार गर्ने गराउने, उपचार खर्च दिने र स्वस्थ रहन तथा उपचार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा सहजिकरण गर्नु प्रत्येक संरक्षकको दायित्व हुनेछ।

४७. सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीको दायित्व:

(१) नागरिकलाई शिष्ट र मर्यादित रुपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नु सेवा प्रदायकको दायित्व हुनेछ।

(२) यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीले उपचार गर्दा सबै सेवाग्राही प्रति समान व्यवहार गर्नु र भेदभाव नगरी सेवा दिनु सबै स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विरामीको अवस्थाको आधारमा सेवा प्रदयाकले उपचार गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न सक्नेछ।

(४) स्वास्थ्यकर्मीलाई पेशागत सुरक्षा र कार्यमैत्री वातावरंणको हक हुनेछ।

४८. स्वास्थ्य सेवा अवरुद्ध गर्न नपाइने: स्वास्थ्य सेवा अत्यावश्यक सेवा भएकोले कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा नियमित र आकस्मिक सेवा अवरुद्ध गर्न पाइने छैन।

४९. गुनासो व्यवस्थापन: कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा, सरसफाई र जनस्वास्थ्यसँग सम्बन्धित गुनासो र उजुरीको संकलन गर्ने र त्यसको सम्बोधनको लागि सिफारिस गर्न एक अधिकारी तोक्नेछ।

५०. प्रचलित कानुन बमोजिम हुने: यस ऐनमा लेखिएजति विषय यसै ऐन बमोजिम र यस ऐनमा नतोकिएका विषयहरुको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ।

५१. क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने: गाउँपालिका भित्र कुनै ब्यक्ति वा संस्थाको गतिविधिले अन्य व्यक्तिको स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रुपमा प्रतिकूल असर गरेमा वा समयमा सेवा नदिएमा निजलाई न्यायिक समितिले क्षतिपूर्ति दिलाउन सक्नेछ।

५२. खारेजी र बचाऊ: यो ऐन लागु हुनु पूर्व गाउँपालिका अन्तर्गत संचालित स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरु यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने छ |

आज्ञाले
अर्जुन सिंह कार्की
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत